

doi: 10.15407/dse2016.01.132

УДК 331.522

І.М. СОЧИНСЬКА-СИБІРЦЕВА

канд. екон. наук, доц.

Кіровоградський національний технічний університет
25006, Україна, м. Кіровоград, пр. Університетський, 8
E-mail: sibirchka-s@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Здійснено оцінку ресурсного потенціалу Кіровоградської області, визначено тенденції змін на регіональному ринку праці. Розкрито особливості формування та використання трудового потенціалу, здійснено оцінку рівня кадрового забезпечення Кіровоградської області. Оцінка ґрунтується на поєднанні інформації офіційних статистичних джерел та результатів дослідження автора, що забезпечує її комплексність. Проаналізовано індекс регіонального людського розвитку та охарактеризовано динаміку індексу за останні 10 років. За результатами оцінки рівня регіонального людського розвитку Кіровоградської області запропоновані першочергові завдання за наступними блоками: відтворення населення, соціальне середовище, комфортне життя, добробут та гідна праця. Результати дослідження дозволяють оцінити позитивні та негативні зміни на ринку праці, у сфері зайнятості населення, а також у системі підготовки та підвищення кваліфікації працівників. Сформульовано заходи щодо підвищення якості формування, ефективності використання та рівня розвитку ресурсного потенціалу області.

Ключові слова: ресурсний потенціал, трудовий потенціал, ринок праці, рівень економічної активності, рівень зайнятості, рівень безробіття, структурна диспропорція, індекс людського розвитку, рівень кадрового забезпечення.

И.Н. Сочинская-Сибирцева

канд. экон. наук, доц.

Кіровоградський національний технічний університет
25006, Україна, г. Кіровоград, пр. Університетський, 8
E-mail: sibirchka-s@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА КИРОВОГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО РЫНКА ТРУДА

Осуществлена оценка ресурсного потенциала Кировоградской области, определены тенденции изменений на региональном рынке труда. Раскрыты особенности формирования и использования трудового потенциала, осуществлена оценка уровня кадрового обеспечения Кировоградской области. Оценка основана на сочетании информации официальных статистических источников и результатов исследования автора, что обеспечивает ее комплексность. Проведен анализ индекса регионального человеческого развития и охарактеризована динамика индекса за последние 10 лет.

© СОЧИНСЬКА-СИБІРЦЕВА І.М., 2016

По результатам оценки уровня регионального человеческого развития Кировоградской области предложены первоочередные задания по следующим блокам: воспроизводство населения, социальная среда, комфортная жизнь, благосостояние и достойный труд. Результаты исследования позволяют оценить положительные и отрицательные изменения на рынке труда, в сфере занятости населения, а также в системе подготовки и повышения квалификации работников. В статье сформулированы приоритетные мероприятия по повышению качества формирования, эффективности использования, а также уровня развития ресурсного потенциала области.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, трудовой потенциал, рынок труда, уровень экономической активности, уровень занятости, уровень безработицы, структурная диспропорция, индекс человеческого развития, уровень кадрового обеспечения.

I.N. Sochynska-Sybirtseva
PhD (Economics), Associate Professor
Kirovograd National Technical University
25006, Ukraine, Kirovograd, lane Unyversytetsky, 8
E-mail: sibirchka-s@mail.ru

PECULIARITIES OF RESOURCE POTENTIAL OF KIROVOHRAD REGION IN THE CONTEXT OF REGIONAL LABOUR MARKET

An assessment of the resource potential of Kirovohrad region was made and the tendencies in changes of the regional labour market are determined. The peculiarities of the formation and exploitation of labour potential are revealed and an assessment of the staffing rate in Kirovohrad region is made. The assessment is based on the combination of the official statistic information and the results of the author's research which provides its comprehensiveness. An analysis of the regional human development index is made and the dynamics of the index over the past 10 years are characterized. The priority tasks for the following blocks: reproduction of the population, social environment, comfortable life, well-being and decent work are proposed according to the results of the assessment of the level of regional human development in the Kirovohrad region. The results of the research allow assessing positive and negative changes on the labour market, in the sphere of employment as well as in the system of training and re-training staff. The priority measures to raise the quality of formation, efficiency of application as well as the level of the development of the regional resource potential are formulated in the article.

Key words: resource potential, labour potential, labour market, economic activity level, employment rate, unemployment rate, structural disproportion, human development index, staffing rate.

Постановка проблеми. Реалізація державної соціально-економічної політики в Україні переконливо довела, що створення макроекономічних умов і правового середовища автоматично не забезпечують стабільний економічний розвиток національної економіки. Надійним фундаментом цього процесу є створення дієвого механізму збереження та розвитку ресурсного потенціалу на рівні регіонів. У наслідок відсутності такого механізму ми сьогодні втрачаємо ресурсний потенціал, особливо це відчувається на ринку праці.

Актуальність теми. Основні тенденції, які сьогодні характеризують вітчизняний ринок праці, полягають у: зменшенні рівня економічної активності населення за 2014 р. на 2,5 %; зменшенні рівня зайнятості з 60,2 % до 56,6 %; збільшенні рівня безробіття з 7,3 % до 9,3 %. Поширюється неформальна зайнятість – 25,1 % загальної кількості зайнятого населення. При цьому у 2014 р. серед неформально зайнятого населення 68,3 % – це особи із професійно-технічною та повною середньою освітою. Спостерігається скорочення потреби роботодавців у працівниках усіх професійних груп. Структурна диспропорція між попитом і пропозицією робочої сили є фактором, що обмежує як можливості працевлаштування безробітних, так і задоволення потреб роботодавців у працівниках. Навантаження на одне вільне робоче місце в Україні

збільшилось з 11 до 15 осіб. Кіровоградська область належить до проблемних регіонів, де рівень безробіття сягає 11,2 %, а навантаження на одне робоче місце зросло з 23 до 36 осіб [1]. Така невтішна статистика доводить, що як Україна в цілому, так і її регіони втрачають свій ресурсний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальнюючи результати розвитку наукової думки з питань визначення сутності категорії «потенціал» [2, 3, 4, 5] варто зазначити, що «ресурсний потенціал» – це комплексна категорія, яка відображає сукупну величину запасів природних, сировинних, інвестиційних, трудових та інформаційних ресурсів, притаманних державі, регіону, підприємству, трудовому колективу. Пріоритетне місце у цій сукупності властивостей, на нашу думку, має належати саме трудовому потенціалу як визначальному фактору соціально-економічного розвитку.

Теоретичні та прикладні розробки з питань розвитку ресурсного потенціалу регіонів викладено у працях зарубіжних і вітчизняних учених. У межах цього дослідження особливу увагу привертають роботи таких науковців-економістів О. Амоша (O. Amosha), О. Грішнова (O. Grishnova), А. Колот (A. Kolot), Е. Лібанова (E. Libanova), М. Семикіна (M. Semykina), Л. Фільштейн (L. Filshteyn). У своїх дослідженнях вони доводять, що перспективи розвитку національної економіки визначені станом трудового потенціалу суспільства. Рівень і темпи соціально-економічного розвитку країни залежать від стану здоров'я, запасу знань, умінь, інтелектуальних здібностей, освітньо-кваліфікаційних характеристик, трудової активності та професійної мобільності населення.

Сучасний етап розвитку регіонів України характеризується протиріччям між необхідністю соціально-економічного зростання і неможливістю прогресивних зрушень унаслідок погіршення кількісно-якісних характеристик трудового потенціалу. Нові виклики дестабілізаційного характеру призводять до подальшої деформації ринку праці та неспроможності забезпечити паритет між попитом і пропозицією робочої сили. Тому сьогодні виникла об'єктивна необхідність здійснення оцінки рівня трудового потенціалу кожного регіону з метою активізації заходів з його збереження і розвитку.

Метою дослідження є визначення тенденцій розвитку ресурсного потенціалу Кіровоградської області, оцінка особливостей ринку праці, системи формування і використання трудового потенціалу та розробка комплексу заходів щодо підвищення якості формування, ефективності використання та рівня розвитку ресурсного потенціалу області.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження необхідно враховувати цілком об'єктивні регіональні особливості.

У Кіровоградській області, що займає 4,1 % території України, проживає 980,6 тис. осіб (2,2 % загальної кількості населення України) і виробляється 1,5 % валового регіонального продукту. Питома вага області у випуску товарів і послуг України у 2014 році склала 1,7 %, у виробництві продукції сільського господарства – 4,5 %, а реалізації промислової продукції – 1,5 % [6].

Промисловість області забезпечує 21,7 % валової доданої вартості, яка створюється в області. Стратегічно важливими для економіки області є машинобудування та харчова промисловість – галузі, якими забезпечується найбільша частка валової доданої вартості.

У загальному обсязі реалізованої промислової продукції області харчова промисловість складає 56,6 %, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого

повітря – 12,9 %, машинобудування – 9,1 %, металургія – 9,0 %, добувна промисловість – 3,6 %.

Продукція промисловості забезпечує важливу частку товарного експорту області. Найвагомими експортними позиціями у 2014 році були жири та олії тваринного або рослинного походження (55 % у структурі експорту товарів області), машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання (10,7 %), продукти рослинного походження (10 %), готові харчові продукти (15,5 %), мінеральні продукти (3,7 %).

Кіровоградська область має значний ресурсний потенціал для формування високотехнологічного аграрного сектору, здатного здійснювати суттєвий внесок у забезпечення продовольчої безпеки країни, розширення сировинної бази для харчової промисловості, посилення експортних позицій України.

Виробництво сільськогосподарської продукції в області здійснюють понад 3,2 тис. сільськогосподарських підприємств та 2,5 тис. фермерських господарств. У користуванні фермерських господарств перебуває 405,1 тис. га сільськогосподарських угідь.

На початок 2015 року у сільських поселеннях налічувалось 143,6 тис. домогосподарств, серед них кількість домогосподарств, членам яких надано земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства, – 126,3 тис. (88 % загальної кількості). У користуванні особистих селянських господарств знаходиться 308,7 тис. га землі.

У галузевій структурі валової продукції сільського господарства провідне місце належить рослинництву, частка якого у 2014 році склала 83,2 %, тваринництву належить 16,8 %.

Отже, підвищення рівня трудового потенціалу названих галузей є запорукою соціально-економічного розвитку області.

Демографічна ситуація у Кіровоградській області характеризується стійкою депопуляцією, старінням населення, зменшенням частки працездатного населення. Чисельність наявного населення області станом на 01 січня 2015 року за статистичними даними становила 980,6 тис. осіб. За 2014 рік чисельність скоротилася на 7 тис. осіб, або на 7,1 особи у розрахунку на 1000 жителів. Порівняно із 2013 роком число народжених збільшилося на 14 дітей (на 0,1 %), водночас зареєстровано збільшення числа померлих на 203 особи (на 1,2 %). У віці до 1 року у 2014 року померло 96 дітей (у 2013 році – 119).

Зменшення чисельності населення області відбулося через природне (6140 осіб) та міграційне скорочення (846 осіб). Кількість прибулих на постійне місце проживання в області порівняно з 2013 роком зменшилась на 8,5 %, вибулих – на 12,4 %.

Частка осіб, вік яких старший за 60 років, становить 23,5 % (за середнього в Україні 21,6 %), натомість частка осіб, вік яких менший за працездатний (0–15 років), становить 15,5 % (за середнього рівня 15,7 %).

З кількісної точки зору трудовий потенціал Кіровоградської області являє собою економічно активне населення, тобто всіх тих, хто працює або активно шукає роботу (зайняті і безробітні), включаючи осіб працездатного віку і старших від працездатного віку (табл. 1). Відповідно до даних, наведених у табл. 1, трудовий потенціал Кіровоградської області за останні шість років зменшується. У 2014 році економічно активне населення регіону нараховує 440,3 тис. осіб, що на 40 тис. осіб (8,3 %) менше, ніж у 2009 р. За статевою структурою трудовий потенціал області виглядає так: жінок – 48 %, чоловіків – 52 %, при чому більшість їх мешкає та працює у містах – 65,3 %, меншість у сільській місцевості – 34,7 %.

Вікові характеристики трудового потенціалу регіону такі: серед тих, хто працює або активно шукає роботу 39,3 % осіб мають вік від 25 до 40 років, 11,4 % – 15–24, 26 % – 40–49, 19,8 % – 50–59 років, 3,5 % – 60–70 років.

Таблиця 1. Характеристика населення Кіровоградської області за рівнем зайнятості та економічної активності, тис. осіб

Показник	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014/2009, %
Економічно активне населення	480,3	473,5	474,0	473,7	471,0	440,3	91,7
працездатного віку	435,9	431,6	436,1	437,0	434,3	420,8	96,5
старше працездатного віку	44,4	41,9	37,9	36,7	36,7	19,5	43,9
Зайняте населення	432,7	431,2	433,1	433,7	434,0	391,1	90,4
працездатного віку	388,3	389,3	395,2	397,0	397,3	371,6	95,7
старше працездатного віку	44,4	41,9	37,9	36,7	36,7	19,5	43,9
Безробітне населення (за методологією МОП)	47,6	42,3	40,9	40,0	37,0	49,2	103,4
Економічно неактивне населення	290,0	284,8	274,8	266,6	259,0	281,9	97,2
працездатного віку	171,4	167,7	157,7	157,3	159,5	172,2	100,5
старше працездатного віку	118,6	117,1	117,1	109,3	99,5	109,7	92,5
Рівень економічної активності населення, %	62,4	62,4	63,3	64,0	64,5	61,0	-1,4
Рівень зайнятості населення, %	56,2	56,9	57,8	58,6	59,5	54,2	-2,0
Рівень безробіття населення, %	9,9	8,9	8,6	8,4	7,9	11,2	+1,3

Джерело: складено автором з використанням джерел [1, 6].

Особливо треба вказати на зміни у структурі економічно активного населення, які, на нашу думку, зумовлені демографічними і соціально-економічними перетвореннями. Позитивним фактом є зменшення частки старших працездатного віку осіб (з 9,2 % до 4,4 %). Це означає, що у 2014 році удвічі скоротилася чисельність тих представників економічно активного населення, хто був старше працездатного віку і вимушений працювати заради отримання коштів для існування (кожний 22-й).

До негативних змін у складі трудового потенціалу варто віднести збільшення кількості безробітних осіб (за методологією МОП) до 49,2 тис. осіб, причому найбільші темпи зростання спостерігаються у порівнянні із 2013 р. – у 1,3 раза. Серед безробітних частка жінок складає 49,4 %, чоловіків – 50,6 %. Причому кожний третій безробітний у Кіровоградській області має вік від 40 до 60 років, кожний другий – молода людина віком від 15 до 30 років.

У результаті таких змін падає рівень зайнятості населення. За останній рік (2014 р.) показник зменшився на 5,3 % з 59,5 до 54,2 %.

За статистичними даними, середньорічна кількість найманих працівників, у порівнянні з 2009 р. зменшилася на 35,5 тис. осіб (14 %). Розподіл найманих працівників за видами економічної діяльності здійснювався під впливом структурних змін, що відбувалися в економіці області.

Результати розподілу зайнятого населення Кіровоградської області за видами економічної діяльності представлені у табл. 2.

Результати оцінки співвідношення зайнятості населення по галузях доводять, що структурні зміни в економіці Кіровоградської області відбувалися у напрямі протилежному сучасним вимогам.

Так, найбільша кількість зайнятих у 2014 р. зосереджена у сільському господарстві – 27,8 %. Другою за обсягами зайнятості є сфера торгівлі, готельний та ресторанний бізнес – 17,3 % усіх зайнятих. Така тенденція пояснюється тим, що в регіоні останнім часом триває відтік робочих місць із промисловості у сферу обслуговування. В результаті таких структурних зрушень, на фоні скорочення загальної чисельності

Таблиця 2. Зайнятість населення Кіровоградської області за окремими видами економічної діяльності

Показники	Зайнято в економіці області					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Зайнято в усіх сферах економічної діяльності, тис. осіб	432,7	431,2	433,1	433,7	434,0	391,1
	100	100	100	100	100	100
Із них зайнято в галузях економіки:						
Промисловість, тис. осіб	58,2	54,3	54,9	53,9	53,4	52,3
у % до усіх зайнятих	13,5	12,6	12,7	12,4	12,3	13,4
Сільське господарство, тис. осіб	119,2	120,3	129,6	133,2	134,5	108,6
у % до усіх зайнятих	27,6	27,9	29,9	30,7	31,0	27,8
Будівництво, тис. осіб	16,0	15,7	16,3	15,8	15,6	12,4
у % до усіх зайнятих	3,7	3,6	3,8	3,7	3,6	3,2
Транспорт і зв'язок, тис. осіб	33,2	32,1	31,9	30,0	29,5	26,2
у % до усіх зайнятих	7,7	7,4	7,4	6,9	6,8	6,7
Торгівля, готелі, ресторани, тис. осіб	80,2	79,4	78,4	79,7	80,3	67,6
у % до усіх зайнятих	18,5	18,4	18,1	18,4	18,5	17,3
Охорона здоров'я, фізична культура, соціальне забезпечення, тис. осіб	30,4	30,7	29,8	28,6	28,7	28,1
у % до усіх зайнятих	7,0	7,1	6,9	6,6	6,6	7,2
Освіта, культура, наука, мистецтво, тис. осіб	36,6	37,1	36,9	36,6	36,0	37,2
у % до усіх зайнятих	8,5	8,6	8,5	8,4	8,3	9,5
Державне управління, тис. осіб	25,7	29,4	24,6	24,5	24,3	20,5
у % до усіх зайнятих	5,9	6,8	5,7	5,7	5,6	5,2
Інші види економічної діяльності, тис. осіб	33,2	32,2	30,7	31,4	31,7	38,2
у % до усіх зайнятих	7,6	7,6	7,0	7,2	7,3	9,7

Джерело: складено автором з використанням джерел [1, 6, 7]

зайнятих в усіх сферах економічної діяльності на 9,7 %, питома вага зайнятих у сфері торгівлі за досліджуваний період зменшилась лише на 1,2 %.

Тенденції, що склалися в економіці регіону, викликають занепокоєння, оскільки за темпами скорочення зайнятих у виробництві матеріальних благ Кіровоградська область випереджає інші регіони. Нагальна необхідність вирішення цієї проблеми особливо проявляється, якщо взяти до уваги той факт, що внесок працівників промисловості Кіровоградської області у розвиток економіки країни більше, ніж відчутний. Такий внесок за 2014 р. характеризується такими показниками: у виробництві тракторних сівалок питома вага області становила 71,1 %, насосів об'ємних поршневих для перекачування рідин – 84,4 %, насосів об'ємних ротаційних – 66,2 %, розпушувачів та культиваторів – 28,2 %, бетонних конструкцій та виробів для житлового і цивільного будівництва – 3,6 %, олії соняшникової нерафінованої – 13,7 %, яловичини і телятини – 7,8 %, круп – 3,0 %, цукру-піску – 3,2 %, ковбасних виробів – 7,2 % [8].

Отже, згортання промислового виробництва в області негативно впливає на розвиток національної економіки. Кардинально змінити ситуацію, що склалася, покликані активні заходи формування багатосекторної структури регіональної економіки та підвищення якості трудового потенціалу. Особливої уваги потребує покращення кількісних та якісних характеристик ресурсного потенціалу за рахунок підвищення рівня людського розвитку.

Результати дослідження аспектів людського розвитку Кіровоградської області, яка посіла лише 23 місце у загальнодержавному рейтингу, свідчать про низький рівень індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР), який дорівнює 0,593 (стандартизований рівень ІРЛР «ідеального регіону» становить 1). Найвище значення серед блоків, що характеризують людський розвиток, досягнуто у сфері освіти населення: сьоме місце у загальноукраїнському рейтингу та перший ранг у структурі власного інтегрального індексу.

Оцінка рейтингів усіх областей України доводить, що найбільш проблемними аспектами Кіровоградщини є відтворення населення та стан соціального середовища (24 місце). Однак аналіз структури власного ІРЛР дозволяє виділити ще й незадовільний рівень показника гідності праці та добробуту населення (рис. 1).

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що значне відставання Кіровоградської області насамперед пов'язано з такими аспектами:

1. Блок «Відтворення населення»: область посідає стабільно найнижчу позицію серед аутсайдерів і має низькі рейтинги за такими показниками: стрімке падіння сумарного коефіцієнту народжуваності; зростання дитячої смертності (23 %); найгірша ситуація щодо середньої очікуваної тривалості життя (69,4 роки). Становище ускладнюється погіршенням екологічної ситуації та високим рівнем захворюваності. Причому різке падіння рейтингів спостерігається протягом останніх 10 років (з 19 місця на 24). Високий рівень смертності зумовлений катастрофічним зростанням смертності населення у сільській місцевості, зокрема, низькій рівень життя в поєднанні із низькою культурою окремих верств населення (пияцтво, небезпечна поведінка тощо). Тому першочерговими задачами має стати покращення якості медичного обслуговування; охоплення допологовим та післяпологовим доглядом основної частини матерів, прийняття пологів у лікувальному закладі з кваліфікованим медичним персоналом; створення безпечних умов проживання і праці.

2. Блок «Соціальне середовище»: вищими за середньоукраїнські показники в області є значення рівня злочинності, кількості померлих від навмисних самоушкоджень, кількості хворих із вперше встановленим діагнозом активного туберкульозу,

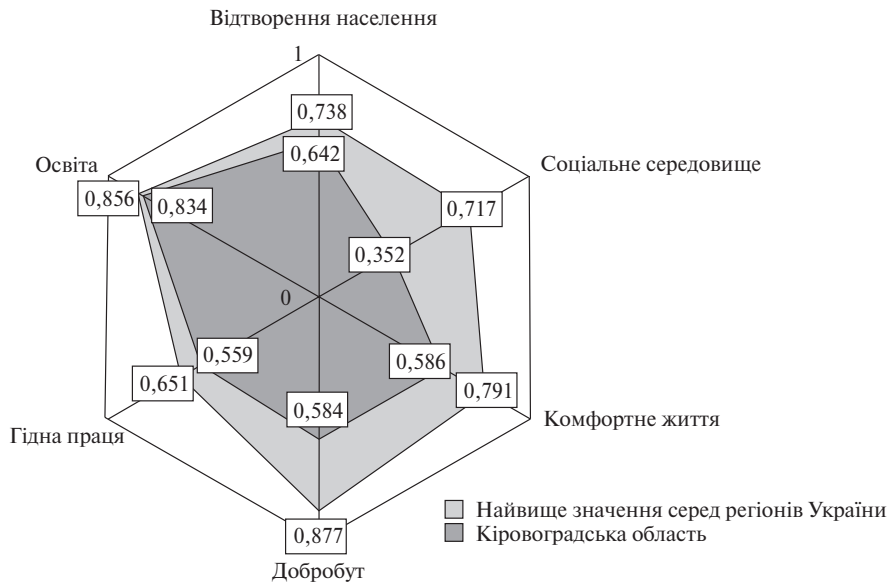

Рис. 1. Показники людського розвитку у Кіровоградській області, 2013 р.

Джерело: [3, 4]

кількості дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також коефіцієнту підліткової народжуваності. Всі ці явища є взаємопов'язаними, оскільки асоціальна поведінка може призвести до позбавлення волі або батьківських прав, звідси і сирітство, і захворювання, і злочинність. Отже, основними заходами, спроможними виправити таку негативну ситуацію, є профілактика злочинів, виховна робота з молоддю, пропаганда здорового способу життя і продуктивної поведінки. Розвиток культурної сфери і заходи підвищення загального культурного рівня населення зможуть покращити стан справ у соціальному середовищі області.

3. Блок «Комфортне життя»: знижують оцінку умов проживання в області дещо низькі показники забезпеченості житлом у містах та міських поселеннях, централізованим газопостачанням у сільській місцевості, а також амбулаторно-поліклінічними закладами. Тому основні зусилля регіональної політики мають зосереджуватися на покращенні забезпеченості об'єктами соціальної інфраструктури та інженерних мереж.

4. Блок «Добробут»: в області є високим рівень відносної бідності населення, нижчий за середнє значення валового регіонального продукту у розрахунку на душу населення, а також забезпеченість базовим набором товарів тривалого користування. Отже, боротьба з бідністю, покращення матеріального забезпечення населення, що працює, а також якості робочих місць повинні стати ключовими напрямками регіональної соціальної політики.

5. Блок «Гідна праця»: порівняно з іншими регіонами, область виділяється часткою низькодохідних працівників (які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів) та в цілому низьким рівнем заробітної плати (співвідношення середньої заробітної плати до мінімальної), а також її купівельної спроможності. Знижують оцінку стану ринку праці також показники умов праці (близько 25 % зайняті в несприятливих умовах). Тому пріоритетним напрямом заходів регіональної політики має бути розвиток ринку праці, детінізація економіки і зайнятості, створення нових, високооплачуваних робочих місць, підвищення рівня кваліфікації працівників. Украй

необхідно підвищити економічну активність населення шляхом стимулювання підприємництва та самозайнятості.

Як зазначено вище, найкращим у Кіровоградській області залишається індекс за блоком «Освіта». Це беззаперечне досягнення має стати надійним підґрунтям, на якому відбуватиметься подальше нарощування трудового потенціалу та соціально-економічний розвиток області.

За результатами здійсненої оцінки рівня регіонального людського розвитку Кіровоградська область розташувалась нижче середньоукраїнського значення за блоками: відтворення населення, соціальне середовище, комфортне життя, добробут та гідна праця. Динаміка ІРЛР за останні 10 років проілюстрована на рис. 2.

Ганебною практикою для кіровоградських підприємств є надмірне резервування робочої сили на підприємствах, які зараз не працюють, що призвело до втрат раніше створеного професійно-кваліфікаційного потенціалу. Це обумовлює необхідність посилити регулювання процесів формування професійно-кваліфікаційної структури робочої сили і на цій основі підвищити її конкурентоспроможність на ринку праці. Одним із першочергових кроків у цьому напрямі має бути ухвалення рішення щодо підвищення ролі професійного навчання кадрів безпосередньо на підприємствах та забезпечення державною службою зайнятості перепідготовки безробітних громадян відповідно до реальних потреб ринку праці.

Для професійного розвитку персоналу на виробництві сьогодні застосовують такі його види: первинна професійна підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації робітників; перепідготовка, спеціалізація, підвищення кваліфікації, стажування керівників та фахівців.

Дослідження динаміки підготовки кваліфікованих робітників показують, що кількість підготовлених впродовж 2005–2014 рр. у професійно-технічних навчальних закладах робітничих кадрів перевищувала обсяги навчання робітників новим професіям на виробництві. При чому така тенденція спостерігається як в Україні в цілому, так і Кіровоградській області зокрема (рис. 3, 4).

Протягом 2005–2014 рр. найбільша частка осіб (у 2014 р. – 85,5 %) пройшли навчання новим професіям саме на виробництві. Таке виробниче навчання забезпечує рівень професійної компетентності нових працівників, що найбільш повно відповідає вимогам робочого місця та очікуванням роботодавців. При цьому обсяги підвищення кваліфікації на підприємствах, в установах, організаціях мають сталу тенденцію до зниження.

Рис. 2. Динаміка індексу регіонального людського розвитку (2004–2013 рр.)

Джерело: укладено автором за даними [3, 4].

Рис. 3. Підготовка робітничих кадрів в Україні (2005–2014 рр)

Джерело: укладено автором за даними [7, 9, 10].

Рис. 4. Динаміка підготовки кваліфікованих робітників у Кіровоградській області (2005–2014 рр.)

Джерело: укладено автором за даними [6, 9, 10].

Рівень охоплення штатних працівників усіх професійних груп підвищенням кваліфікації у цілому по країні у 2014 р. становив 9,4 %, по Кіровоградській області – 9,5 % (рис. 5).

Сьогодні є низка проблем, пов'язаних з організацією професійної підготовки кадрів на виробництві, які не дають можливості повною мірою використати її потенціал для розвитку навичок і вмінь працівників відповідно до вимог виробництва. Професійна освіта не може розвиватися ізольовано від тих структур, для яких вона готує спеціалістів, підготовка кваліфікованих працівників у відриві від реального виробництва неможлива.

Саме тому серед перспектив розвитку виробничого навчання можна зазначити розвиток соціального діалогу, тобто налагодження співпраці між фахівцями, роботодавцями, навчальними закладами, органами влади. Це дасть змогу досягти максимально можливого узгодження параметрів підготовки робочої сили та вимог ринку праці, підвищити якість освіти і професійної підготовки та забезпечити належні умови участі всіх категорій населення у навчанні впродовж життя.

Рис. 5. Підвищення кваліфікації працівників на виробництві та у навчальних закладах Кіровоградської області (2005–2014 рр.)

Джерело: укладено автором за даними [6; 11].

Висновки. Таким чином, вектор розвитку Кіровоградської області має формуватися з урахуванням випереджувальної динаміки ринку праці, з активною участю у цьому процесі як держави, так і роботодавців.

Основні стратегічні завдання, на нашу думку, є такими:

- формування сприятливого інвестиційного клімату, позитивного інвестиційного іміджу просування на зовнішній ринок інвестиційних можливостей;
- створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій, зокрема за рахунок широкого інформування ділових кіл країн-партнерів про можливості інвестування у промисловість області, а також сприяння вітчизняним та іноземним інвесторам у всебічному ознайомленні з об'єктами інвестування;
- створення системи моніторингу стану реалізації інвестиційних проектів, у тому числі в рамках державно-приватного партнерства, та здійснення контролю за їх реалізацією;
- удосконалення механізму банківського кредитування проектів регіонального розвитку – іпотечного кредитування, відкриття кредитних ліній, надання пільгових середньострокових та довгострокових кредитів, створення ринку цінних паперів, розміщення облігацій місцевих позик та реалізація за рахунок залучених коштів проектів регіонального розвитку;
- сприяння створенню на території області індустріальних парків з метою залучення передових технологій, а також розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури області, зокрема – у сферах виробництва енергоощадного енергетичного обладнання, засобів аграрної механізації тощо;
- поліпшення матеріально-технічного та фінансового забезпечення наукових досліджень, насамперед завдяки активізації співпраці науковців як з провідними науковими центрами України та зарубіжжя, так і з промисловими підприємствами регіону;
- надання маркетингової підтримки у ході реалізації екологічно чистої харчової продукції з підвищеними споживчими якостями, підтримка участі провідних

виробників екологічно чистої та високоякісної продукції глибокої переробки у міжнародних виставках та ярмарках;

- налагодження кооперації між науковими установами, органами місцевої влади та бізнесу у створенні інноваційної інфраструктури області: бізнес-інкубаторів, технопарків, інвестиційних компаній, регіональних кластерів, інститутів спільного інвестування тощо;
- обґрунтоване визначення перспективних загальнодержавних і регіональних потреб у професійній підготовці і підвищенні кваліфікації незайнятого населення у розрізі професійно-кваліфікаційних груп робітників і спеціалістів для усіх галузей національної економіки;
- впровадження системи ефективного інформування та консультування, професійного відбору незайнятого населення для одержання престижних робітничих професій, які користуються попитом на ринку праці відповідно до нових соціально-економічних і культурно-освітніх потреб;
- сприяння наданню додаткових гарантій щодо працевлаштування працездатних громадян працездатного віку, які потребують соціального захисту і не можуть на рівних конкурувати на ринку праці, у т. ч. шляхом запровадження практики бронювання робочих місць на підприємствах області;
- консалтинговий та експертний супровід молодіжних бізнес-проектів; сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, стимулювання самозайнятості населення.

Зрозуміло, що без організаційної та фінансової підтримки з боку регіональних (муніципальних) органів влади розпочати таку роботу неможливо. Тому при створенні інноваційної інфраструктури в регіоні треба насамперед забезпечити взаємовигідну організаційну співпрацю науково-технічних працівників з владними структурами. З одного боку, ця співпраця сприятиме розвитку регіону; з другого, – державна адміністрація матиме можливість відібрати для роботи в муніципальні органи влади найбільш підготовлених, ініціативних та обдарованих студентів і молодих науковців.

Саме з цих позицій необхідно визначати перспективи зростання якісного рівня ресурсного потенціалу як держави в цілому, так і кожної області окремо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економічна активність населення України 2014: Стат. збірник / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Використання трудового потенціалу на регіональному рівні : Монографія (кол. авт.) / За ред. Л.М. Фільштейна. – Кіровоград : КОД, 2010. – 496 с.
3. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції (кол. моногр.). У 2-х томах. / за ред. Е.М. Лібанової; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – К., 2012. – 436 с.
4. Людський розвиток в Україні: історичний вимір трансформації державної соціальної політики (кол. моногр.) / за ред. Е.М. Лібанової; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – К., 2014. – 380 с.
5. The Human Capital Report 2015. World economic forum [electronic recourse]. – Available at : http://www3.weforum.org/docs/WEF_Human_Capital_Report_2015.pdf
6. Статистичний щорічник Кіровоградської області за 2014 рік / За ред. Дівель Л.Б. – Кіровоград : Головне управління статистики, 2015. – 496 с.
7. Статистичний щорічник України за 2014 рік / За ред. Жук І.М. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 585 с.
8. Стратегія розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kr-rada.gov.ua>

9. Освіта Кіровоградщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.kr-admin.gov.ua/>
10. Праця України у 2014 році: Стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 280 с.
11. Україна у цифрах у 2014 році: Стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 238 с.

REFERENCES

1. *Ekonomichna aktyvnist' naseleння Ukrainy 2014 [Economic activity of population of Ukraine 2013]*. (2014). State Statistics Office of Ukraine. ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
2. Fil'shteyn, L.M. (Ed.). (2010). *The use of the labor potential at regional level*. Kirovohrad : KOD [in Ukrainian].
3. Libanova, E.M. (Ed). (2012). *Lyuds'kyi rozvytok v Ukrayini: transformatsiya rivnyia zhyttya ta rehional'ni dysproportsiyi [Human development in Ukraine: the transformation of living standards and regional disparities]*. K.: In-t demohrafiyi ta sotsial'nykh doslidzhen' im. M.V.Ptukhy NAN Ukrayiny [in Ukrainian].
4. Libanova, E.M. (Ed). (2014). *Lyuds'kyi rozvytok v Ukrayini: istorychnyy vymir transformazii derzhavnoi sozjal'noi polityky [Human development in Ukraine: the historical dimension of the transformation of state social policy]*. K. : In-t demohrafiyi ta sotsial'nykh doslidzhen' im. M.V. Ptukhy NAN Ukrayiny [in Ukrainian].
5. The Human Capital Report 2015. World economic forum. www3.weforum.org. Retrieved from: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Human_Capital_Report_2015.pdf [in English].
6. *Statystychnyj schorichnyk Kirovohrads'koyi oblasti za 2014 rik. [Statistical Yearbook of Kirovograd region for 2014]*. (2015). Kirovograd : Holovne upravlinnya statystyky [in Ukrainian].
7. *Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2014 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2014]*. (2015). Derzhstat [in Ukrainian].
8. *Stratehiia rozvytku Kirovohrads'koyi oblasti na period do 2020 roku [Kirovograd region Development Strategy for the period until 2020]*. [kr-rada.gov.ua](http://www.kr-rada.gov.ua). Retrieved from <http://www.kr-rada.gov.ua> [in Ukrainian].
9. Освіта Кіровоградщини [Education Kirovograd]. (n.d.). osvita.kr-admin.gov.ua. Retrieved from <http://osvita.kr-admin.gov.ua/> [in Ukrainian].
10. *Pratsia Ukrainy u 2014 rotsi [Labor Ukraine in 2014]*. (2015). State Statistics Office of Ukraine [in Ukrainian].
11. *Ukraina u tsyfrakh u 2014 rotsi [Ukraine in figures in 2014]*. (2015). State Statistics Office of Ukraine [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції журналу 25.11.2015.